

יד"ל ט"י ביהמ"ד למניחי שיעור דף היומי בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 482
מסכת גיטין ל"ז-מ"ג
בס"ד, ט"ז אב תשס"ח

השבוע בגליון

- ◆ תקפה ההלכתי של החתיבות פוליטית
- ◆ מדוע השביע יעקב אבינו את עשו?
- ◆ כח הציבור
- ◆ מכירתה של העיר פריז

◆ איזה חצי יאכל קרבן פסח?

- ◆ מכשיר אוטומטי למכירת משקאות, הפועל בשבת
- ◆ השקאת גינה בשבת
- ◆ הפסקת ה"שבעה" לצורך תפילה בציבור
- ◆ תפילה בתרונות

דבר העורך

סין, הודו, מירון

רבים יוצאים מבתיהם בתקופה זו, אך אינם משאירים את נשמתם מאחור. זו התחושה הרווחת ברוך ה' בכל קהילות הדף היומי, לאחר שמקהילה לקהילה הוטמע והושרש כי התורה והיהודי חד הם.

מספר מכתבים משמחים מספרים על תופעה מעודדת זו. **לפניכם** אחד היפים שבהם.

לכבוד מערכת מאורות הדף היומי. **אנו** עומדים לצאת לחו"ל למשך שלשה שבועות, וכמובן שנמשיך ללמוד את הדף היומי בעזרת הפירושים שאנו מקבלים מכם, ועל כך תבורכו. **כשביקשתי** מהפקיד במשרדכם חומר לימודי ותוך כדי כך סיפרתי לו מה עשינו לפני שנה בסין, הוא המליץ לי לשלוח את הדברים למערכת הגליון. **ובכן**, נסענו לסין.

באוטובוס שלנו מסרתי כל יום אחרי תפילת הדרך עניינים מגליון מאורות הדף היומי של אותו שבוע, או משבועות קודמים. בחרתי במכוון נושאים שעשויים לעניין גם את אלה שאינם לומדים דף יומי. **מכיוון** שבשבוע השני לשהותנו סיימנו מסכת, כמו שאר יהודי העולם בכל מקום שהם, עמדנו על כך שנעשה סיום מסכת במלון. כל אחד השתדל להביא ממתקים ממה שהיה במזוודות. הכל כשר למהדרין. מנהל המלון שאינו מבין מהו סיום, אבל הבין שזה אירוע דתי מכובד, העמיד לרשותנו אולם יפה ומלצרים כפי הצורך, אף על פי שבאותה עת היתה וועידה של אנשי מדע מכל העולם, ששהו במלון

דף לח/ב ודסיירי נכסייהו בשבתא

מכשיר אוטומטי למכירת משקאות, הפועל בשבת

גמרתנו מביאה את דברי רבה האומר, כי מחמת שלשה עווונות בני אדם נענשים ומאבדים את נכסיהם. אחד מהעווונות הוא עריכת סיוור בשבת במקום העסק, כדי לתכנן שיפורים שיבוצעו בו עם צאת השבת. הגמרא מבארת, שאיסור זה נלמד מן הפסוק (ישעיה נח/ג) "אם תשיב משבת רגלך... וכבדתו מעשות דרכיך...", ודרשו חז"ל (עירובין לח/ב) שלא יהא אדם עוסק בשבת בענייני עסקיו, ואף אם אינו עושה מלאכה בכך. כמו כן דרשו חז"ל (ע"ין תוספות ביצה לז/א ד"ה "משום") מן הפסוק הנזכר, כי גם מקח וממכר, שאינם נחשבים כעשיית מלאכה, אסורים בשבת [וע"ין בתוספות טעם נוסף לאיסור מקח וממכר בשבת].

מכשירים למכירת משקאות: בספרי הפוסקים אנו מוצאים נידון מעניין, האם מותר ליהודי בעל מכשירים אוטומטיים למכירת משקאות וכדומה, להותירם פועלים בשבת ולמכור דרכם חפצים [מדובר במכשיר המוצב ברשות הרבים בעיר של נכרים]. כדי לדון בשאלה זו, נשכיל קמעא בשרשי איסור הקניין בשבת.

השקאת גינה בשבת: במסכת שבת (יח/א) מבואר, כי מותר לעשות מלאכה בערב שבת גם אם היא תמשך אל תוך השבת, כגון: פתיחת ממטרה, שכן, איסור עשיית מלאכה בשבת הוא על האדם עצמו אך לא על חפציו [למעט בעלי חיים].

החילוק בין קניין לשאר המלאכות: לכאורה, על פי דברי הגמרא, אדם גם רשאי לחתום ביום חול על שטר מכירה שיחול בשבת קודש, שהרי הוא עצמו אינו עושה את הקניין בשבת וכל הפעולות הנדרשות לקניין בוצעו על ידו בטרם כניסתה (מהר"ם ש"י"ק או"ח סימן קל"א). אלא, שהגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת סימן קנ"ט) חולק וסובר, כי אין אדם רשאי לעשות מקח וממכר מעין זה. את טעמו מבאר בעל "אבני נזר" (שו"ת או"ח סימן נ"א) בחילוק נפלא, כי אדם העושה מלאכה כל שהיא, אין לו כל קשר אליה לאחר ביצועה, ואף אם הוא יתחרט על עשייתה או שהוא ימות, הפעולה תמשיך ותתבצע. לעומת זאת, מהותו ויסודו של קניין הוא מכח דעתם והסכמתם של הקונה והמוכר, ואם הם יתחרטו או ימותו לפני חלות הקניין - יפוג תוקפו. לפיכך, אף אם **מעשה** הקניין נעשה בערב שבת, מכל מקום, בעת חלותו בשבת קודש קשורים אליו המוכר והקונה, ולכן גם במשך ימות השבוע אין לבצע קניין שיחול ביום השבת.

עילוי נשמת

הבה"ח **אבינועם גרוסמן** ז"ל
בן יבדלחט"א ר' שמואל אהרון הי"ו
נלב"ע י"ד באב תשס"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר **נחמיה מנדלבאום** ז"ל
ב"ר חיים ז"ל נלב"ע כ"א באב תשנ"ח
וזוג מרת **סבינה** ע"ה
ב"ר סלומון ז"ל נלב"ע י"ח באב
תנצב"ה
הונצחו ע"י בנם ידידנו הר"ר **שלמה מנדלבאום** ומשפ' שיחיו - ת"א

עילוי נשמת

הר"ר **אהרן סלומון** ז"ל
ב"ר זאב ז"ל
נלב"ע י"ז באב תשמ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **זאב סלומון** ומשפחתו שיחיו - בני ברק

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **רפאל נאמן** ז"ל
ב"ר מנחם ומלכה ז"ל נלב"ע ט"ז באב תשס"ג
תנצב"ה

עתה, נשוב לעסוק במכשירים האוטומטיים. אמנם, מטעם איסור עשיית מקח וממכר בשבת קודש, אין לאסור את השימוש בהם, שהרי המוכר אינו עושה כל פעולה ביום השבת, אלא הקונה בלבד הוא המבצע אותה. אולם לדעת הגרע"א הסובר שאין לעשות קניין בשבת, אף אם עשייתו אינה כרוכה בפעולה כל שהיא, לכאורה, על בעל המכשיר לכבותו בערב שבת, שהרי בפועל הוא מוכר בשבת.

אולם, בעל "חלקת יעקב" (שו"ת או"ח סימן ס"ז) מחלק בסברה יפה בין מכירת משקאות במכונה אוטומטית לבין קניין רגיל שחל בשבת. שכן, מוכר וקונה הקובעים ביניהם שהקניין יחול בשבת, הרי הם נחשבים כמבצעים את המקח בשבת עצמה, משום שדעתם היא שהוא יחול דווקא בשבת. לעומת זאת, למוכר המשקאות, אין הבדל אם יקנום ממנו בשבת עצמה או לאחריה, ומשום כך אינו נחשב כמי שמבצע פעולת מקח וממכר בשבת קודש ואין הוא חייב לכבותו בערב שבת. אמנם, כתב בעל ה"חלקת יעקב", כי משום מראית עין, עליו למלא את המכשיר ולהכינו לפעולה ביום חמישי בלבד ולא ביום שישי, כדי שלא יראה כמכין את המכשיר לפעולה ליום השבת (ועיין "שמירת שבת כהלכתה" פרק כ"ט הערה ע').

מערכת ניתוב שיחות: "חכם עדיף מנביא" אמרו חז"ל (בבא בתרא יב/א), ואכן, מפליא לראות, כי בעל "חלקת יעקב" הלא הוא רבי מרדכי יעקב ברייש זצ"ל [נולד בפולין בשנת תרנ"ו. שימש כרב בכמה קהילות בפולין וגרמניה, ומשנת תרצ"ד, לאחר שברח מן הנאצים, כרב הקהילה החרדית בציריך, עד פטירתו בשנת תשל"ז] שחי לפני עשרות שנים, כתב, כי אף על פי שבעל עסק רשאי להותיר על כנם מכשירים חשמליים פעילים, כגון, מכשיר פקס (עיין שו"ת "שבט הלוי" חלק ה' סימן כ"ח) או מערכת לניתוב שיחות, מאחר שהמלאכה נעשית מאליה, בכל זאת יש לאסור לעשות כן, משום שלפי קצב התקדמות הפיתוח הטכנולוגי לא ירחק היום ואפשר יהיה לבצע פעולות מסחריות באופן אוטומטי ללא כל צורך בהתערבות פעילה של המוכר, וללא ספק דבר זה אסור בשבת. על כן, בעל ה"חלקת יעקב" דרש לאסור זאת, כדי שבעתיד לא יבואו לידי חילול שבת. אכן, בימינו כך הם פני הדברים, כידוע, ומכירה באופן זה, כאמור, אסורה בשבת.

דף לח/ב מעשה ב"ר אליעזר... ושחרר עבדו והשלימו לעשרה

הפסקת ה"שבעה" לצורך תפילה בציבור

בסוגייתנו מסופר על רבי אליעזר אשר שחרר את עבדו הכנעני כדי לצרפו למניין. הגמרא מבארת, כי אף על פי שהמשחרר את עבדו הכנעני עובר על מצוות "עשה", של "לעולם בהם תעבדו" (ויקרא כה/מו), לצורך מצוות תפילה בציבור מותר לעשות כן, וכפי שמבאר הרמב"ן, שחשיבותה של התפילה בציבור גדולה, וכאשר הקב"ה אינו מוצא מניין בבית הכנסת מיד הוא כועס (ברכות ו/ב) [יש לציין כי ישנו הבדל בין ביטול מצוות עשה, לבין עבירה על איסור "לא תעשה"].

הפסד ממון לצורך תפילה בציבור: בכך שרבי אליעזר שחרר את עבדו נגרם לו הפסד ממון, וכל זאת עשה כדי לזכות להתפלל בציבור. הנהגתו זו היתה לפני משורת הדין, שכן, נפסק להלכה, ("משנה ברורה" סימן צ' ס"ק כ"ט), שאין האדם מצווה להשתתף בתפילה בציבור אם על ידי כך יגרם לו הפסד ממון. אמנם, מניעת רווח בלבד, אין בה כדי לדחות תפילה בציבור, ובעל ה"אליה רבה" (שם) אף כתב, כי יש לקנוס את המבטל תפילה בציבור לצורך ענייניו ועסקיו, ואפילו אם הוא עושה כן לצורך לימוד תורה. הרמב"ם (הלכות תפילה פרק ח' הלכה א') מאריך בשבח התפילה בציבור, וכותב: "תפלת הציבור נשמעת תמיד, ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים".

מעשה בכפר קטן: בכפר קטן התגוררו אחד עשר יהודים שהקיפו להתקבץ יחדיו לבית הכנסת ולהתפלל בציבור. ביום מן הימים נפטר אביו של אחד מן התושבים ואנשי הכפר עמדו בפני ספק אותו הם פרסו בפני רבי דוד פרוו (שו"ת "מכתם לדוד" או"ח סינו י"ד) [עלה לארץ הקודש לפני כמאתים ושלשים שנה ושימש בכראש ישיבה בירושלים]. אנשי הכפר הסתפקו, אם עליהם להתפלל בבית האבל כמנהג קהילות ישראל, אף על פי שעל ידי כך תבטל התפילה בבית הכנסת שיעמוד שומם שבעה ימים, או שמא עליהם להתפלל בבית הכנסת. ואם אמנם עליהם להתפלל בבית הכנסת, האם גם האבל רשאי להשלים את המניין בעת הצורך ולשם כך לקום מאבלו ולצאת מהבית בו הוא יושב "שבעה", אף על פי שעליו לשבת בו כל ימי אבלו ("שולחן ערוך" יו"ד סימן שצ"ג סעיף ב').

רבי דוד פרוו שלח לאנשי הכפר את תשובת תלמידו, רבי שבתאי וינטורה, המצטט את דברי הריב"ש (שו"ת סימן תקי"ח) האומר, כי מיום שחבר בית המקדש, משמש בית הכנסת כמקדש מעט, והתפילה בציבור הינה כקרבן המכפר על חטאי עם ישראל. על פי זה הכריע רבי שבתאי, כי אין לבטל תפילה בציבור בבית הכנסת אפילו יום אחד, ואף על פי שעל ידי כך לא יתפללו בבית האבל. בנוסף, הוא מוכיח מסוגייתנו, כי על האבל לצאת מביתו כדי להשלים מניין בעת הצורך, זאת, על פי מעשהו של רבי אליעזר שביטל מצוות "עשה" ושחרר את עבדו לצורך תפילה בציבור, ואם כן, ודאי שלצורך עניין חשוב וקדוש זה על האבל לצאת מביתו.

והשתמשו באולמות. מה שקרה הוא, שעשינו סיום עם מעל מאה משתתפים, והיה כיבוד שלא היה מבייש שום סיום. האווירה היתה נעימה מאד, כולל דברי תורה, ופצחנו בשירה יהודית. זו היתה חוויה ייחודית. אינני יודע אם אי פעם היה סיום יפה, או אם בכלל, בעיר "שיאן" בסין. הד השירה הדהד במלון (מעל 900 חדרים) ורבים מהמתאכסנים הגיעו לראות במה מדובר. עבורנו היתה זו שעת התעלות וכל פעם שאנו נפגשים אנו נזכרים בהתעלות הזו.

אין כל ספק שלולי דפי מאורות הדף היומי לא היה לי כל כך הרבה חומר למסור, ועל כך מירב הברכות מגיע לכם.

גם הפעם אנו יוצאים, וכבר הזכירו לי לא לשכות. בינתיים אני אוסף כמה דפים למען נוכל להגדיל תורה ולהאדירה.

שולח המכתב חתם בשמו, אך ביקש לפרסמו בעילום שם. עד שפינו אליו בבקשה כי יאות לפרסום שמו - הוא כבר הפליג לנופש, לסין או למקום אחר. ואם עד סין הגענו, הרי מכתב מעניין שהגיע מהעיר גואנגז'ו, גם היא בסין.

לכבוד הרב הגאון, ידידינו הרב חיים דוד קובלסקי שליט"א ראש ארגון "מאורות הדף היומי"

שלום וברכה.
הקהילה היהודית בגואנגז'ו, מודה לכבודו על הענקת הסט החדשי "ותן חלקנו" על ידי **השתדלותו של מר אשר אדיב נ"י**.

אני שמח לבשר לכבודו על השיעור הנפלא שיש לנו בספר היקר הזה, שיעור קבוע יום-יומי בין מנחה לערבית שעשרות אנשי עסקים חברי הקהילה ואנשי עסקים מכל העולם נהנים ממנו ומרגישים קשר ושייכות וחייבור לכל הלומדים בכל העולם.

החייבור הנפלא השווה לכל נפש של משנה גמרא והלכה בכל יום, נותן ללומדים הרגשה נפלאה וחשק להוסיף וללמוד יותר ויותר ולהרחיב את ידיעותיהם בים תורתנו הקדושה.

יתן השי"ת שתזכו לראות ברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם, ובמרה נזכה כולנו לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן.

ידידו עוז,
אליהו הכהן רוזנברג
רב ק"ק גואנגז'ו, סין

★ ★ ★

לא רק לסין פשט הלימוד "ותן חלקנו" - הספר ללימוד יומי בו יש משנה ליום, הלכה ליום, ודבר אגדה. ידיד בית מאורות הדף היומי סיפר, כי בשותו בהודו ראה נוסע יושב במושב האחורי של מונית עתיקה המפלסת את דרכה על כביש מקרטע ומעייף ב"ותן חלקנו". על יהודי אחר, העובד לפרנסתו בנקיון, שמענו כי את הזמן שבו עליו להמתין עד שיתרוקן המקום מיושביו הוא ממלא בחזרה בלימוד "ותן חלקנו". אחר סיפר כי במעמד כתיבת אותיות לספר תורה, הבחין בשניים מן האנשים שהתכבדו לכתוב אות, שלאחר מכן בעת ההמתנה עד שכל המזומנים יכתבו אות - פתחו ולמדו משניות עירובין ב"ותן חלקנו". ברוך ה'.

★ ★ ★

סין, הודו וקצת מירון.

לכבוד מאורות הדף היומי
נשבת פרשת בלק שהייתי עם בני משפחתי במירון. ציפיתי כי בשבת זו נזכה בזכות רבי שמעון לחוש את קדושת השבת ולהתחזק ביראת שמים ובקרבנת ה'.

תפילה בתורנות: אכן, חשיבות רבה מייחסים הפוסקים להקפדה על כך שבכל יום תתקיים תפילה בבית הכנסת, ובנוגע לכך מעניין לציין את דברי בעל "אגרות משה" (שו"ת או"ח חלק ג' סימן ט"ז) אשר ייעץ לבני יישוב מסויים שתפילת השחר בבית הכנסת ביישובם נקבעה לשעה מוקדמת מאד, שעליהם לקבוע תורניות ביניהם, כדי שחלילה לא ייווצר מצב בו יהיו ימים שלא תתקיים תפילה בציבור בבית הכנסת.

דף מא/א מי שחציו עבד וחציו בן חורין

האם יתכן אדם שחציו יהודי וחציו גוי?

משנתנו עוסקת בעבד כנעני שהיה שייך לשני אדונים, ואחד מהם שחררו לחרות. אדם זה מוגדר על ידי המשנה: "חציו עבד וחציו בן חורין".

חצי יהודי וחצי גוי: ה"מנחת חינוך" סובר (מצוה שמ"ז), כי כפי שיתכן שאדם יוגדר כחציו עבד וחציו בן חורין, כך יתכן שאדם יוגדר כחציו יהודי וחציו גוי. מצב זה יכול להתרחש במקרה הבא: כידוע, חיובו של עבד כנעני במצוות, מותנה בטבילתו לשם עבדות ("שולחן ערוך" יו"ד רס"ז סעיף י"א), ואם לא עשה כן הרי הוא גוי גמור לכל דיניו. והנה, אם עבד שלא טבל ועל כן הוא נחשב כגוי, ישוחרר על ידי אחד משני אדוניו, ולאחר מכן הוא יתגייר, הרי לפנינו אדם שהוא חצי גוי וחצי יהודי, שהרי חציו המשוחרר בלבד רשאי להתגייר, ולא חציו השני המשועבד לאדון, שאינו רשאי להתגייר בלא רשותו.

איזה חצי יאכל קרבן פסח? אדם זה שחציו יהודי וחציו גוי, נקלע לתסבוכת הלכתית חמורה הבאה לידי ביטוי גם לגבי אכילת קרבן פסח. שכן, חציו היהודי מצווה להקריב קרבן פסח ולאכלו, ואילו חציו הגוי אוסר עליו לאכלו, שהרי גוי אסור באכילת קרבן פסח. ה"מנחת חינוך" (שם) דן בנושא זה ומכריע, כי כפי שבכל התורה מצוות עשה דוחה איסור לא תעשה, כן אצל אדם זה, מצוות אכילת קרבן פסח הנובעת מחציו היהודי, תדחה את איסור האכילה הנובע מהיותו חצי גוי.

אלא, שבעל "טורי אבן" (מסכת חגיגה ב/ב ד"ה "כאן") פורח את שיטתו של ה"מנחת חינוך" בסברה מעניינת. שכן, מקרה זה שונה לחלוטין מכל המקומות שבהם מצוות עשה דוחה איסור לא תעשה, שהרי אצל אדם זה המצווה והאיסור אינם נובעים מאותו מקור ואינם חלים על כולו, ולא יתכן שמצוות העשה שחלה על מחצית גופו היהודי, תדחה איסור לא תעשה שחל על מחצית גופו הנכרי...

דף מב/ב דבר שלא בא לעולם

תקפה ההלכתי של התחייבות פוליטית

סוגייתנו דנה בתקפה של מכירת חפצים שלא היו קיימים בעולם בשעת מכירתם, כגון, אדם שמכר את התבואה שיצמיחו שדותיו בשנה הבאה. **הלכה** ("שולחן ערוך" יו"ד סימן רמ"ט) נפסק כדעת חכמים הסוברים, שמכירה זו אינה מחייבת, מאחר שלצורך קניין דרושה גמירות דעת של המוכר ושל הקונה, וחז"ל אמדו בדעתו של אדם, שהסכמתו לקניית חפץ שלא בא לעולם אינה מושלמת, מאחר שהחפץ אינו קיים עדיין.

מדוע השביע יעקב אבינו את עשו: כאשר ביקש יעקב אבינו לקנות את הבכורה מעשו, הוא השביע את עשו לפני הקניין (בראשית כה/לג). לכאורה, לשם מה היה צריך להשביעו, ומדוע לא היה די במעשה הקניין עצמו? מכח שאלה זו הוכיח הרא"ש (מובא ב"טור" בפירושו לתורה בראשית כה/לא), כי גם קודם מתן תורה לא חלה מכירת דבר שלא בא לעולם, ומאחר שזכויות הבכורה חלות רק לאחר מות האב, גם הבכורה הרי היא, איפוא, דבר שלא בא לעולם, ועל כן נאלץ יעקב אבינו להשביע את עשו שיקיים את דבריו.

אולם, הריב"ש (שו"ת סימן שכ"ח) חולק וסובר, כי קודם מתן תורה יכול היה אדם למכור ולקנות דבר שלא בא לעולם, אך במעמד הר סיני ניתנו לעם ישראל דיני הקנינים והלכותיהם, אשר לפיהם אין מכירה זו חלה. על כן מבאר הריב"ש, שיעקב ביקש להשביע את עשו, כדי שלא יערער אחר כך על המכירה, מאחר שהכירו כאיש יהיר ובעל זרוע העלול להתכחש לקניינים.

הסכם פוליטי-דבר שלא בא לעולם? אף שאמדו חז"ל, שאדם אינו יכול להכריע בדעתו באופן סופי לגבי דבר שעדיין לא בא לעולם, מכל מקום, יש מקרים בהם אין חסרון של דבר שלא בא לעולם. לפני כחמישים שנה נחתם הסכם בין כל המפלגות הדתיות באחת מערי הארץ, כי יתאחדו למפלגה אחת שתתמודד בבחירות למועצת העיר. אחד מסעיפי ההסכם קבע, כי במקרה שלא יבחרו אלא שני נציגים בלבד, על ראש הרשימה לפנות את מקומו. הבחירות התקיימו, ולמועצה נבחרו רק שני חברים בלבד מטעם המפלגה המאוחדת. הכל ציפו להתפטרותו של ראש הרשימה, כפי שהתחייב, אלא שהוא טען כי להתחייבותו אין כל תוקף. אחת מטענות הטוען הרבני שעמד לצידו היתה, כי

אולם מעבר למצופה היה שנזכה גם לשמוע שיעור דף היומי באופן כה ברור ומושלם, שפתיים י שק, על ידי המג"ש המופלא רבי דוד מאיר שליט"א, אשר נשלח לפני המחנה. התודה והברכה על אשר אתם מביאים את מיטב המג"ש למירון, פעולה ברוכה המוסיפה שלמות להנאה הרוחנית המיוחדת שיש במירון.

בתודה ובברכה
אהרן הלוי

המעוניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף לח/ב אמר רבה: בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהו: דמפקי עבדיהו לחירותא, ודסיירי נכסיהו בשבתא, ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: שתי משפחות היו בירושלים - אחת קבעה סעודתא בשבתא ואחת קבעה סעודתא בערב שבת - ושתייהן נעקרו.

עַרְבַּ שֶׁבֶת וְלֵיל שֶׁבֶת (פרק א')

רבי יוחנן העיד על משפחה אחת בירושלים, שנענשה בעונש חמור על כך שהיא קבעה סעודתה "בערב שבת". להלן נעסוק בבירור הזמן המדויק המכוון בביטוי "ערב שבת": האם הכוונה היא ליל שבת או יום שש?

את המילה "עַרְבַּ" אנו פוגשים לראשונה בראשית התורה "וַיְהִי עַרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר" (בראשית א/ה), ובאר שם הרמב"ן, ע"פ ר"א אבן עזרא: "ויקרא תחילת הלילה 'עַרְבַּ' בעבור שיתערבו בו הצורות; ותחילת היום 'בֹּקֶר' שֶׁבֶּקֶר אדם בינותם". ברם, כפי שכתב רמב"ן (בפירושו לשמות יב/ו), התורה משתמשת ב"עַרְבַּ" לא רק ביחס לתחילת הלילה, אלא גם ככינוי לכל הלילה (כגון: שמות יב/יח), וגם ככינוי ל**סוף היום** (כגון: שמות טז/יב-יג; ויקרא כג/לכ; דברים טז/ו).
בלשון חז"ל התרחב השימוש במילה "עַרְבַּ", והוא יכול לציין את כל היום שלפני יום חשוב אחר: ערב יום טוב, ערב פסח, ערב יום כפורים (כיו"ב, תקופת הזמן שלפני שנת השמיטה, נקראת "ערב שביעית").

לפיכך, המובן הראשוני (ע"פ לשון התורה) של "ערב שבת" הוא הלילה של השבת (=החל מכניסת השבת ועד שחרית שבת; בעברית של ימינו: "ליל שבת"), אך הוא יכול לציין (ע"פ לשון חז"ל) את היום שלפני שבת (=כל יום שישי).

ככל המשמעות של ביטוי זה גרם למחלוקת בפירוש דברי רבי יוחנן בסוגייתנו: רבינו חננאל (מובא בחידושי הרשב"א והריטב"א) פרש, שהמשפחה הירושלמית נענשה על קביעת סעודה "בערב שבת", היינו **ביום שישי**, ביטוי זה כולל, לדעת הר"ח, אפילו את הבוקר (והטעם שנענשו, מפני הזלזול בכבוד השבת, שאין לקבוע בערב שבת סעודה גדולה במיוחד, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב).

גם רש"י בפירושו השני (ד"ה בערב שבת) מסביר שהמשפחה קבעה סעודה **ביום שישי**, אך הראשונים מבארים שהכוונה לסוף יום שישי, הרשעות הסמוכות לפני כניסת השבת. לעומת זאת, לפי פירושו הראשון של רש"י, משמעו של הביטוי "ערב שבת" כאן - ליל שבת!

ההתחייבות אינה חלה, מאחר שהיא "דבר שלא בא לעולם", שהרי בשעת החתימה על ההסכם, הוא עדיין לא נבחר למועצה וממילא התחייבותו להתפטר ממנה היא דבר שלא בא לעולם...

כח הציבור: בית הדין שבפניו נידונה הסוגיה קבע, כי אף על פי שההתחייבות היתה על דבר שעדיין לא בא לעולם, מכל מקום, שונה הוא דינם של ענייני הציבור, כפי שכתבו הרא"ש והרשב"א (הובאו בשו"ת רשב"ש סימן תקס"ו), שדברים הנקבעים בציבור, בקהל רב, או על ידי פרנסי הציבור, חלים גם בלא קניין ואין בהם חסרון של דבר שלא בא לעולם, ו"מנהג פשוט הוא, מה שטובי הקהל מסכימים לעשות, שריר וקיים הוא בלא קניין" (שו"ת הרא"ש כלל ו' סימן י"ט).

דף מה/א מידי דהוה אמקדש את אחותו מכירתה של העיר פריז

בסוגייתנו נחלקו רב ושמואל כיצד יש להתייחס לאדם המעניק מטבע לאחותו ואומר לה: "הרי את מקודשת לי במטבע זו כדת משה וישראל". מחלוקתם מתבססת על כך שברור לכל שאדם אינו יכול לקדש את אחותו, וממילא אין כל ספק שלא התכוון לתת לה את המטבע לשם קידושין. אלא שנחלקו רב ושמואל, האם כוונתו היתה להעניק לה את המטבע במתנה, או שמא התכוון להפקיד אצלה את המטבע אך לא להעניקה לה.

להלכה פסק הרמב"ם (עיין "לחם משנה" הלכות זכיה ומתנה פרק ו' הלכה כ'), כי כאשר ברור לכל שאין אפשרות לבצע את המעשה שעבורו ניתן הממון, כגון, המקרה בסוגייתנו שאדם "קידש" את אחותו, אנו אומרים שודאי התכוון לתת לה את המטבע במתנה. אולם, פעמים שהנותן רשאי לתבוע את כספו מן המקבל, כגון, אדם הרוכש קרקע מגזלן, שאף שהמכירה לא הועילה משום שהקרקע אינה של הגזלן, אך נאמין לו לקונה כאשר יטען כי לא ידע שההלכה קובעת שהקרקע אינה עוברת לבעלותו של הגזלן ועל כן סבר שהוא יכול לרכוש אותה ממנו ולא התכוון להעניק מתנה לגזלן.

על פי סברא זו, הכריע בעל ה"בן איש חי" בשאלה מוזרה ומעניינת שהתגלגלה אל שולחנו. מספר יהודים ישבו ושוחחו בניחותא. להפתעת הכל, פנה אחד מהיושבים אל רעהו, וביקש "לרכוש" ממנו את העיר פריז תמורת חמשה דינרים. ה"מוכר" הסכים, ובנוכחות בני החבורה ששימשו עדים למעשה המכירה, "נמכרה" העיר פריז שבצרפת, כדת וכדין, כאשר ה"קונה" המאושר משלשל חמשה דינרים טבין ותקילין לידו של ה"מוכר" המופתע. לאחר שחלפו מספר שעות, ביקש ה"קונה" שעמד לפנות לדרכו, להשיב לו את כספו, כשהוא טוען, כי מאחר שברור לכל שאין ל"מוכר" אפשרות למכור את פריז, אם כן המכירה היתה בדרך של שחוק והיתול, ועל כן המעות נותרו שלו. לעומתו טען ה"מוכר", כי ללא ספק המכירה היתה דרך שחוק, אך דווקא משום כך המעות שלו הם, משום שבדרך זו התכוון ה"קונה" להעניקם לו במתנה.

בעל "בן איש חי" (שו"ת "תורה לשמה" סימן ס"א) הכריע שהכסף שייך ל"מוכר", מאחר שמקרה זה דומה לדברי סוגייתנו, שאדם המעניק מעות עבור דבר שלא יתקיים לעולם, כוונתו ליתנם במתנה, ואף כאן ידע ה"קונה" שפריז לא היתה ולא תהיה ברשות ה"מוכר", ולפיכך כוונתו היתה להעניק מתנה לרעהו.

ההטעם שנענשו, משום שהעדיפו את כבוד ליל שבת יותר מלכבוד יום שבת).

כפי שרומז רש"י, מבחינה לשונית נוה יותר לפרש כאן כפי המובן הרגיל של "ערב שבת" בלשון חכמים: יום שישי.

נחתום פרק זה בדברי המהרש"ל (ים של שלמה, פ"ד סימן נא; י-ם תשנ"ו, עמ' קא) הממליץ להחמיר ככל הפירושים:

"ויש לחוש לשני הפירושים, כי שניהם כאחד טובים, ובפרט מאחר שנעקרו משפחות עליה, מי לא יחוש להחמיר! ומעתה אני קורא תגר על בני עמי... ומיום עמדי על דעתי זאת, גדרתי בעצמי שלא לאכול דגים בליל שבת, שהוא דבר חשוב ומסויים, ואוכל אני אותם בבוקר..."

פנינים

דף לח/א עמון ומואב טהרו בסיוחן

בית המן טהר אצל אחשוורוש

בגמרא נאמר שאף שנאסרו נכסיהם לישראל, מכל מקום כשכבשם סיוחן - הותרו. הגר"י פרלא מפרש על דרך זו שכך גם הותר בית המן, שהיה מזרע עמלק ונכסיו אסורים בהנאה, למרדכי. כיוון שנהרג והרוגי מלכות נכסיהם למלך (סנהדרין מח/ב) על כן הותר אחר כך למרדכי. זהו, פירש, מה שאמר אחשוורוש לאסתר: "הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ". מה השייכות בין הדברים? הוא אשר דיברנו, כיוון שתלוהו בציווי המלך הותר ביתו... (המועדים בהלכה, רנד).

עילוי נשמת

הר"ר שמעון חממי ז"ל

בן ר' מאיר וסולטון ז"ל
ליום השלושים לפטירתו
נלב"ע י"ז בתמוז תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת פאניה מושקובסקי ע"ה

בת הר"ר אהרן ז"ל נלב"ע י"ט באב תשנ"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידנו הר"ר אפרים ברנד ומשפ' שיחיו-גבעתיים

לעילוי נשמת

הר"ר חיים גרשון וורובל ז"ל

ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע כ' באב תשנ"ח

והר"ר ישראל פרוכטר ז"ל
ב"ר אריה ז"ל נלב"ע כ"ח באב תש"ס

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידנו הר"ר עזרא וורובל וזוגתו מרת יפה שיחיו-ת"א

מאורות הדף היומי נראה אחרת

הזדמנות מיוחדת
גמרות בהוצאת "מאורות"
עם "מאורות ההלכה"

ניתן להשיג מסכתות:

- ◆ **יומא** (עם תמונות ואיורים)
- ◆ **ביצה** (עם ביאור "מאורות" על אגדות חז"ל)
- ◆ **מו"ק חגיגה** (עם ביאור "מאורות")
- ◆ **יבמות** (עם ביאור "מאורות" ושרטוטים)
- ◆ **פסחים**
- ◆ **כתובות**
- ◆ **גיטין**
- ◆ **משלוח עד הבית**
- ◆ **הספקה מיידית**
- ◆ **מחירים מיוחדים למזמינים מעל 10 גמרות**

לפרטים והזמנות טל. 1-700-500-151

מאורות הדף היומי

משרד ראשי:
רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
ת.ד. 471 בני-ברק
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

Main Office:
Wagman Street 1
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
tel: +972-3-5775333
Fax: +972-3-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 1-700-500-151